

УДК 342.5+347.961

DOI: 10.31733/2078-3566-2022-4-66-72

Оксана КОРОТЮК[©]

доктор юридичних наук
(Державний податковий університет,
м. Ірпінь Київської обл., Україна)

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС НОТАРІУСА: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

Розкрито основні підходи іноземних держав, які закріплюють особливості правового статусу органів нотаріату і/або їх посадових осіб у конституціях. Автором обгрунтовано можливість виділення двох груп конституційно-правових норм, закріплених у конституціях країн Європи залежно від змістовного компонента: а) конституційно-правові норми, що визначають повноваження органів влади та/або місцевого самоврядування щодо врегулювання нотаріальної діяльності і видання відповідних нормативно-правових актів місцевого або загальнодержавного рівня; б) конституційно-правові норми, які безпосередньо визначають правовий статус нотаріальних органів і їх посадових осіб, а також повноваження нотаріусів.

Зроблено висновок про те, що конституційно-правові норми, в яких визначено правовий статус нотаріуса і/або органів нотаріату, зазвичай, пов'язані з наявністю публічного компонента у нотаріальній діяльності, законодавчо визначеному зв'язку нотаріуса з державою, широким колом повноважень нотаріусів. Встановлено, що всі вищевказані три аспекти притаманні й українському нотаріату. На користь доцільності передбачення в конституційно-правових нормах правового статусу нотаріуса свідчить також розбіжність між практикою і теорією, яка полягає у практичному застосуванні нотаріусами принципу, закладеного у ст. 19 Конституції України. Крім того, конституційно-правова норма могла б акцентувати на незалежності і самостійності інституту нотаріату і стати основою для запровадження на рівні кримінально-правових норм заборони щодо втручання в нотаріальну діяльність.

Ключові слова: нотаріус, правовий статус, конституційно-правові норми, нотаріальна діяльність, повноваження, органи нотаріату.

Постановка проблеми. Нотаріусу належить особливе місце у суспільному житті. За чинним законодавством нотаріус має особливий правовий статус, який полягає у тому, що він є представником держави і діє від її імені, проте не має владних повноважень, який відтворений на рівні закону, але не визначений у конституційно-правових нормах [11, с. 30]. На сьогодні нотаріуси України мають доволі широке коло повноважень: ст. 34 Закону України «Про нотаріат» налічує кілька десятків різновидів нотаріальних дій, а ст. 46-1 цього ж Закону передбачає можливість і обов'язок нотаріуса використовувати під час виконання професійних повноважень численні реєстри і бази даних [4]. Оцінивши зміни до законодавчих положень останніх десятиліть, ми можемо говорити про тенденцію до розширення повноважень нотаріуса, що стосується, зокрема, повноважень щодо державної реєстрації права власності, інших речових прав та їх обтяжень нерухомого майна, реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців, проставлення апостилю на документах, а також у перспективі – державної реєстрації актів цивільного стану, накладання QR-кодів на нотаріальні документи і завантаження їх до застосунку «Дія» тощо. Водночас на відміну від практики деяких інших держав, в яких запроваджено нотаріат латинського типу, у Конституції України правовий статус нотаріальних органів не визначено.

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Окремі питання, що стосуються визначення правового статусу нотаріуса і його повноважень були висвітлені такими вченими, як В. Баранкова, Л. Данюк, М. Дякович, В. Комаров, С. Фурса [1–3; 5] тощо. Дисертаційне дослідження нотаріуса як спеціального суб'єкта злочину, у межах якого було детально розкрито особливості правового статусу

© О. Коротюк, 2022

ORCID iD: <http://orcid.org/0000-0003-0081-3901>

ovk@korotyuk.com

нотаріуса, було здійснено автором цієї статті [12].

Водночас дослідження практики Європейських держав щодо закріплення в конституційно-правових нормах правового статусу нотаріуса та/або його місця у системі державних органів, певних особливостей його повноважень не здійснювалося.

Мета статті – проаналізувати норми основних законів Європейських держав, в яких закріплено вищевказані положення.

Виклад основного матеріалу. Проаналізувавши основні положення Конституцій Європейських держав, можна зробити висновок, що, як правило, врегулювання діяльності органів нотаріату і виконання нотаріальних процедур закріплюється на рівні спеціального законодавчого акта, а також підзаконних нормативно-правових актів. Однак у Конституціях деяких держав особливий правовий статус нотаріальних органів або їх специфічні повноваження закріплюються саме в основних законах.

Треба зазначити, що можна виділити дві групи конституційно-правових норм залежно від змістовного компонента:

а) конституційно-правові норми, що визначають повноваження органів влади та/або місцевого самоврядування щодо врегулювання нотаріальної діяльності і видання відповідних нормативно-правових актів місцевого або загальнодержавного рівня;

б) конституційно-правові норми, які безпосередньо визначають правовий статус нотаріальних органів і їх посадових осіб, а також повноваження нотаріусів.

Зважаючи на наявну практику країн Європи, конституційно-правові норми групи «А», як правило, виділяють загальнодержавне значення інституту нотаріату. Зокрема, на сьогодні в Конституціях Європи немає практики надання місцевим органам влади або органам місцевого самоврядування усього комплексу повноважень щодо врегулювання нотаріальної діяльності загалом. У країнах з федеральним устроєм або із значним рівнем децентралізації застосовується практика централізованого врегулювання усіх основоположних питань функціонування нотаріату і визначення повноважень нотаріусів саме центральною владою.

Наприклад, у Федеративній Республіці Німеччині Землі наділені автономією щодо самостійного вирішення багатьох питань місцевого значення (суміжні законодавчі повноваження). Однак згідно зі ст. 72 Основного закону Федеративної Республіки Німеччина, з питань, які належать до суміжних законодавчих повноважень, Земля має право ухвалювати закони доти і тією мірою, в якій Федерація не використала свої законодавчі повноваження щодо ухвалення законів [8, с. 155]. Відповідно до ст. 74 суміжні законодавчі повноваження поширюються щодо таких питань, як цивільне право, кримінальне право, організація і порядок судочинства (за винятком закону, який регулює досудове тримання під вартою), адвокатура, нотаріат і надання юридичних консультацій; реєстрація народження, смерті, шлюбів; закон про об'єднання; законодавство, яке регулює порядок проживання і перебування іноземців; шкода, заподіяна війною, а також відшкодування такої шкоди; законодавство, яке стосується регулювання економічних питань (добування корисних копалин, промисловості, енергетики, ремесел, торгівлі, комерційної діяльності, банківської справи, біржі і приватного страхування), за виключенням закону про робочий час магазинів, ресторанів, розважальних закладів, персональних виставок, торгових ярмарків, виставок і ринків; операції з міською нерухомістю, земельне право; економічна ефективність лікарень і регулювання лікарняних витрат і багато інших [8, с. 158].

Одночасно згідно із ст. 138 цього ж Основного закону зміни в нормах, що регулюють нотаріальну діяльність, в тому вигляді, в якому вона наявна на цей час на Землях Баден, Баварії, Вюртем-Берг-Баден та Вюртемберг-Гогенцоллерн, потребують погодження Урядів цих Земель [8, с. 234].

Отже, Основний закон вказує на те, що вирішення Землями питань нотаріального процесу є можливим лише «доти і тією мірою, в якій Федерація не використала свої законодавчі повноваження щодо ухвалення законів». При цьому ухвалення змін до положень, що стосуються нотаріальної діяльності, у будь-якому разі потребує погодження центральної федеральної влади.

У Королівстві Іспанія автономні співтовариства наділені надзвичайно широким колом повноважень. Зокрема, застосовується фуерос (від іспанського «*fuegos*», множина від «*fuero*», і португальського «*foraes*» – право, привілей) – спеціальні норми місцевого

значення, в яких можуть бути визначені особливі права і пільги певного конкретного регіону (автономного Співтовариства), а також взаємовідносини регіону з центральною владою. Однак при цьому питання щодо «нотаріальних актів» належить до виключної компетенції центральної влади. Згідно зі ст. 149 Конституції Королівства Іспанія до виключного відання Держави належать такі предмети, як цивільне право, незалежно від збереження, оновлення й удосконалення автономними Співтовариствами цивільного права, особливого права або ж фуерос за їх наявності. У будь-якому разі правила, пов'язані із застосуванням і забезпеченням ефективності юридичних норм і цивільно-правових відносин, пов'язаних із шлюбними відносинами, порядком реєстрації актів цивільного стану і нотаріальних актів, основами договірних обов'язків, нормами, що регламентують вирішення юридичних спорів і визначенням джерел права (з повагою, у цьому останньому випадку, щодо норм, закріплених у фуерос або в особливому праві норм) [6, с. 144–145]. Важливо, що ці конституційно-правові положення показують загальнодержавне значення інституту нотаріату поряд із правосуддям, обороною держави, збройними силами тощо.

Конституційно-правові норми групи «Б» закріплюють специфічний статус нотаріальних органів, підкреслюють особливу роль нотаріату у системі державних органів або виділяють нотаріальні органи з-поміж інших органів і установ як незалежні і самостійні.

Наприклад, у ст. 137 Конституції Республіки Словенія підкреслено особливий правовий статус адвокатури і нотаріату як двох незалежних і окремих служб (звертаємо увагу на те, що в Основному законі для позначення адвокатської і нотаріальної діяльності використовується саме формулювання «служба»). Зокрема, зазначено, що адвокатура як частина правосуддя є самостійною і незалежною службою, організація якої регулюється законом. Нотаріат є публічною службою, організація якої регулюється законом [9, с. 60]. Отже, законодавець не тільки вказує на незалежний статус нотаріату як окремого різновиду професійної діяльності, але й акцентує на публічний компонент нотаріату. При цьому адвокатура визнається незалежною і самостійною частиною системи правосуддя держави, тоді як нотаріат існує поза межами судової системи як окремий інститут. Однак варто також звернути увагу на те, що ст. 137 Конституції Республіки Словенія розміщена у розділі IV «Державний устрій», що також вказує на нерозривний зв'язок нотаріату з державою і включення його в загальну систему державних органів.

Доволі детально особливості правового статусу нотаріуса врегульовано в Конституції Грецької Республіки. При цьому відповідні конституційно-правові норми розміщені у розділі V «Судова влада». Згідно з положеннями глави I цього розділу «Судові чиновники і службовці» нотаріуси прирівнюються до співробітників суду.

У ст. 92 Конституції Грецької Республіки врегульовано низку питань, що окреслюють правовий статус службовця суду і прокуратури, зокрема поширюються на нотаріусів:

1) особливий порядок відсторонення від посади (допускається тільки на підставі судового рішення внаслідок засудження за кримінальний злочин або на підставі рішення судової ради внаслідок тяжкого дисциплінарного проступку, хвороби, інвалідності або службової невідповідності, що підтверджуються шляхом, визначеним Законом);

2) високі вимоги, що висуваються законом до нотаріуса (якості, необхідні для співробітників секретаріатів будь-яких судів і прокуратур, як і взагалі питання їх службового становища, визначаються Законом);

3) спеціальний порядок «просування по службі, призначення, переміщення, прикомандирування і переатестації», що здійснюється за погодженням з судовими радами;

4) особливий порядок порушення дисциплінарного провадження, що здійснюється вищими суддями, прокурорами або комісарами, а також судовими радами в порядку, визначеному Законом; при цьому допускається оскарження рішень судових рад про просування по службі і накладення дисциплінарних стягнень, як це визначено Законом;

5) визначення граничного віку перебування на службі (нотаріуси та позаштатні особи, що зберігають іпотечні записи та акти цивільного стану в обов'язковому порядку покидають службу після досягнення ними сімдесятирічного віку, а решта – після досягнення віку, передбаченого Законом);

б) пряма вказівка на правовий статус нотаріуса як службовця судового органу (нотаріуси, особи, які зберігають іпотечні записи та акти цивільного стану, а також директори агентств по обліку нерухомості є штатними службовцями за наявності відповідних служб і посад) [7, с. 89].

Окрім того, згідно зі ст. 56 Конституції Грецької Республіки нотаріуси (поряд із державними службовцями і чиновниками) не можуть оголошуватися кандидатами і, тим більше, обиратися депутатами Парламенту, якщо вони не підуть у відставку до моменту висунення кандидатури. Відставкою в цьому разі вважається подання письмового прохання щодо цього. При цьому забороняється також повернення на службу цивільних службовців і чиновників до спливу одного року з моменту відставки [7, с. 60–61].

З вищенаведених положень ми бачимо, що найбільш детально питання правового статусу нотаріуса врегульовано у державі, в якій нотаріат включено до органів судової влади (Грецька Республіка). Однак в інших країнах також є практика передбачення конституційно-правових положень, які визначають особливий і незалежний статус нотаріальних органів (наприклад, у Словенії). У країнах з федеральним устроєм або з високим рівнем децентралізації бувають випадки виділення законодавцем у конституційних нормах особливої важливості інституту нотаріату і його загальнодержавного значення (наприклад, Іспанія, Німеччина). Звичайно, відсутність вказівки в конституційних нормах на органи нотаріату не свідчить про применшення його значення в державі. Однак видається, що все ж конституційно-правові норми, які визначають специфічний статус нотаріальних органів, тим більше у разі надання нотаріусам широкого кола повноважень, виявляються цілком доцільними, оскільки можуть не тільки виділити значення нотаріату як незалежної інституції, але й чітко визначити його місце в системі державних органів та інститутів, що функціонують у державі.

Треба зазначити, що в Конституції України, будь-які особливості правового статусу нотаріуса не визначені [10]. У ст. 92 Основного закону визначено, що виключно законами України визначаються організація і діяльність нотаріату, що, однак, не стосується будь-яких аспектів власне повноважень чи правового статусу. Незважаючи на доволі детальну регламентацію нотаріального процесу у законодавчих і підзаконних нормативних актах України, ст. 19 Основного закону також не містить жодних вказівок на нотаріальні органи і нотаріуси. Це, ймовірно, є однією з причин деякої невизначеності й відсутності єдності в розумінні правового статусу нотаріуса безпосередньо нотаріальною спільнотою. Зокрема, в опитуванні державних і приватних нотаріусів (усього 128 респондентів) на питання «Чи поширюється на нотаріуса принцип, закладений у ст. 19 Конституції України щодо обов'язку діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України?» абсолютна більшість нотаріусів відповіли ствердно. Зокрема, на це питання серед приватних нотаріусів «ні» відповіли лише 3,1 %, а серед державних – жодний [12, с. 186–187].

Отже, нотаріуси в практичній діяльності у переважній більшості фактично дотримуються принципу, передбаченого у ст. 19 Конституції України, і вважають, що він поширюється на нотаріальну діяльність. Однак, зважаючи на положення ст. 19 Основного закону, цей принцип на нотаріусів не поширюється. Загалом такий підхід законодавця відповідає правовому статусу нотаріуса, відповідно до якого нотаріус є представником держави і діє від її імені, але не має владних повноважень. Однак розбіжність між усталеною практикою і законодавчо закріпленим статусом нотаріуса вказує на те, що це питання потребує уточнення на законодавчому рівні. Широке коло повноважень нотаріусів України, а також тенденція до їх розширення, високі вимоги до посади нотаріуса і рівень відповідальності нотаріуса дозволяють поставити питання щодо можливості і доцільності включення до Конституції України окремого положення, яке б виділяло особливий статус і роль органів нотаріату як незалежних і самостійних органів у державі. Зокрема, на прикладі Конституції Словенії ми бачимо, як конституційно-правові норми визначають незалежність органів нотаріату і при цьому вказують на врегулювання нотаріальної діяльності на підставі окремого спеціального закону. Особливо актуальним це питання виявляється з огляду на ініціативу щодо подальшого розширення повноважень нотаріусів і, зокрема, надання їм права на реєстрацію шлюбів і розірвання шлюбів, що означає набуття нотаріусами нових, не притаманних для них функцій [13]. Крім того, закріплення в Конституції України положення щодо незалежності інституту нотаріату могло би стати основою для

подальшого закріплення в охоронних нормах законодавчої заборони щодо втручання у нотаріальну діяльність, яка на сьогодні є доволі декларативною і обмежується положеннями Закону України «Про нотаріат».

Вищенаведене означає, що виявляється доцільним передбачення в Конституції України окремого положення, яке б виділяло особливий статус і роль органів нотаріату як незалежних і самостійних органів у державі.

Висновки. Конституційно-правові норми, в яких визначено правовий статус нотаріуса і/або органів нотаріату, зазвичай, пов'язані з наявністю публічного компонента у нотаріальній діяльності, законодавчо визначеному зв'язку нотаріуса з державою, широким колом повноважень нотаріусів. Саме коло повноважень, як видається, є головним питанням під час конструювання конституційно-правових норм – найбільш повно правовий статус нотаріуса розкривається в основному законі держави, де органи нотаріату включені у систему судових органів.

Основними ознаками, що свідчать про важливість і доцільність передбачення конституційно-правового статусу нотаріуса в Конституції України те, що всі вищевказані три аспекти притаманні й українському нотаріату: нотаріус поєднує в собі публічні і приватні начала, є представником держави і діє від її імені, проте не має владних повноважень; при цьому в Україні наявна стійка тенденція до розширення повноважень нотаріусів і в тому числі уповноваження нотаріусів у перспективі на виконання нових функцій, що не притаманні нотаріусу взагалі (реєстрація шлюбів тощо).

На користь доцільності передбачення в конституційно-правових нормах правового статусу нотаріуса свідчить також розбіжність між практикою і теорією, яка полягає в практичному застосуванні нотаріусами принципу, закладеного у ст. 19 Конституції України. Крім того, конституційно-правова норма могла би акцентувати на незалежності і самостійності інституту нотаріату і стати основою для запровадження на рівні кримінально-правових норм заборони щодо втручання в нотаріальну діяльність.

Список використаних джерел

1. Баранкова В. В. Проблеми нотаріальної форми охорони та захисту прав : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого. Харків, 1997. 24 с.
2. Данюк Л. В. Управління нотаріатом в Україні: історія та сучасність: (адміністративно-правове регулювання відносин у сфері управління нотаріатом) : монограф. ; за наук. ред. А. О. Селіванова. Київ : Логос, 2011. 183 с.
3. Дякович М. М. Охорона і захист сімейних прав та інтересів нотаріусом : монограф. Київ : Істина, 2014. 520 с.
4. Про нотаріат : Закон України від 02.09.1993. *Голос України*, від 05.10.1993.
5. Комаров В. В., Баранкова В. В. Нотаріат в Україні : підруч. Харків : Право, 2011. 384 с.
6. Конституції країн світу: Італійська Республіка, Держава-Місто Ватикан, Королівство Іспанія, Португальська Республіка / Уклад.: О. В. Коротюк, О. В. Лавринович ; пер. – Т. В. Руденко, В. С. Станіч. Київ : ОВК, 2021. 320 с.
7. Конституції країн світу : Конституція Грецької Республіки, Конституція Республіки Кіпр, Конституція Турецької Республіки / Уклад.: О. В. Коротюк, О. В. Лавринович ; пер. А. О. Воїнова, Д. В. Каєвич. Київ : ОВК, 2021. 404 с.
8. Конституції країн світу: Королівство Бельгія, Федеративна Республіка Німеччина, Королівство Швеція / О. В. Коротюк, О. В. Лавринович. Київ : ОВК, 2021. – 370 с.
9. Конституції країн світу: Республіка Словенія, Боснія і Герцеговина, Республіка Північна Македонія / Уклад. : О. В. Коротюк, О. В. Лавринович ; пер. – А. О. Воїнова. Київ : ОВК, 2021. 164 с.
10. Конституція України від 28.06.1996. *Голос України* від 13.07.1996.
11. Коротюк О. В. Науково-практичний коментар Закону України «Про нотаріат». 2-е вид., перероб. та доп. Київ : ОВК, 2013. 776 с.
12. Коротюк О. В. Нотаріус як спеціальний суб'єкт злочину : дис. ... канд. юрид. наук : 12:00:08 / Академія адвокатури України. Київ, 2014. 238 с.
13. Нотаріуси отримують право реєструвати шлюби та розлучення і забезпечувати докази: проект. URL : https://jurliga.ligazakon.net/news/204163_notarusi-otrimayut-pravo-restruvati-shlyubi-ta-rozlučhennya--zabezpechuvati-dokazi-proekt/
14. Теорія нотаріального процесу : наук.-практ. посібник ; за заг. ред. С. Я. Фурси. Київ : Алерта ; Центр учбової літератури, 2012. 920 с.

Надійшла до редакції 15.11.2022

References

1. Barankova, V. V. (1997) Problemy notarial'noyi formy okhorony ta zakhystu prav [Problems of the notarial form of protection and protection of rights] : avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.03 / Natsional'na yurydychna akademiya Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho. Kharkiv, 24 p. [in Ukr.].
2. Danyuk, L. V. (2011) Upravlinnya notariatom v Ukraini: istoriya ta suchasnist': (administratyvno-pravove rehulyuvannya vidnosyn u sferi upravlinnya notariatom) [Management of notaries in Ukraine: history and modernity: (administrative and legal regulation of relations in the field of management of notaries)] : monohraf. ; za nauk. red. A. O. Selivanova. Kyiv : Lohos, 183 p. [in Ukr.].
3. Dyakovych, M. M. (2014) Okhorona i zakhyst simeynykh prav ta interesiv notariusom [Protection and safeguard of family rights and interests by a notary] : monohraf. Kyiv : Istyna, 520 p. [in Ukr.].
4. Pro notariat [On notary] : Zakon Ukrainy vid 02.09.1993. *Holos Ukrainy*, vid 05.10.1993.
5. Komarov, V. V., Barankova, V. V. (2011) Notariat v Ukraini [Notary in Ukraine] : pidruch. Kharkiv : Pravo, 384 p. [in Ukr.].
6. Konstytutsiyi krayin svitu: Italiys'ka Respublika, Derzhava-Misto Vatykan, Korolivstvo Ispaniya, Portuhal's'ka Respublika [Constitutions of the countries of the world: the Italian Republic, the Vatican City State, the Kingdom of Spain, the Portuguese Republic] / Uklad.: O. V. Korotyuk, O. V. Lavrynovych ; per. – T. V. Rudenko, V. S. Stanich. Kyiv : OVK, 2021. 320 p. [in Ukr.].
7. Konstytutsiyi krayin svitu : Konstytutsiya Hrets'koyi Respubliki, Konstytutsiya Respubliki Kipr, Konstytutsiya Turets'koyi Respubliki [Constitutions of the countries of the world: Constitution of the Republic of Greece, Constitution of the Republic of Cyprus, Constitution of the Republic of Turkey] / Uklad.: O. V. Korotyuk, O. V. Lavrynovych ; per. A. O. Voinova, D. V. Kayevych. Kyiv : OVK, 2021. 404 p. [in Ukr.].
8. Konstytutsiyi krayin svitu: Korolivstvo Bel'hiya, Federatyvna Respublika Nimechchyna, Korolivstvo Shvetsiya [Constitutions of the countries of the world: Kingdom of Belgium, Federal Republic of Germany, Kingdom of Sweden] / O. V. Korotyuk, O. V. Lavrynovych. Kyiv : OVK, 2021. – 370 p. [in Ukr.].
9. Konstytutsiyi krayin svitu: Respublika Sloveniya, Bosniya i Hertsehovyna, Respublika Pivnichna Makedoniya [Constitutions of the countries of the world: Republic of Slovenia, Bosnia and Herzegovina, Republic of North Macedonia] / Uklad. : O. V. Korotyuk, O. V. Lavrynovych ; per. – A. O. Voinova. Kyiv : OVK, 2021. 164 p. [in Ukr.].
10. Konstytutsiya Ukrainy vid 28.06.1996 [Constitution of Ukraine dated June 28, 1996]. *Holos Ukrainy* vid 13.07.1996. [in Ukr.].
11. Korotyuk, O. V. (2013) Naukovo-praktychnyy komentar Zakonu Ukrainy «Pro notariat» [Scientific and practical commentary on the Law of Ukraine «On Notary»]. 2-e vyd., pererob. ta dop. Kyiv : OVK, 776 p. [in Ukr.].
12. Korotyuk, O. V. (2014) Notarius yak spetsial'nyy sub'yekt zlochynu [Notary as a special perpetrator] : dys. ... kand. yuryd. nauk : 12:00:08 / Akademiya advokatury Ukrainy. Kyiv, 238 p. [in Ukr.].
13. Notariusy otrymayut' pravo reyestruvaty shlyuby ta rozluchennya i zabezpechuvaty dokazy: proekt [Notaries will have the right to register marriages and divorces and provide evidence: draft]. URL : https://jurliga.ligazakon.net/news/204163_notarusi-otrimayut-pravo-restruvati-shlyubi-ta-rozluchennya-zabezpechuvati-dokazi-proekt/. [in Ukr.].
14. Teoriya notarial'noho protsesu [Theory of the notarial procedure] : nauk.-prakt. posibnyk ; za zah. red. S. Ya. Fursy. Kyiv : Alerta ; Tsentri uchbovoyi literatury, 2012. 920 p. [in Ukr.].

ABSTRACT

Oksana Korotiuk. Constitutional and legal status of the notary: a comparative legal study.

The article discloses the main approaches of foreign countries, which fix the peculiarities of the legal status of notary bodies and/or their officials in the constitutions. It was concluded that two groups of constitutional and legal norms enshrined in the constitutions of European countries can be distinguished, depending on the content component: a) constitutional and legal norms that determine the powers of authorities and/or local self-government to regulate notarial activities and publishing relevant regulatory legal acts at the local or national level; b) constitutional and legal norms that directly determine the legal status of notary bodies and their officials, as well as the powers of notaries.

The constitutional and legal norms of the «A» group, as a rule, emphasize the national importance of the notary institution. In particular, to date, there is no practice in the Constitutions of Europe to provide local authorities or local self-government bodies with the full set of powers to regulate notarial activity in general. In countries with a federal system or with a significant level of decentralization, the practice of centralized regulation of all fundamental issues of the functioning of the notary and determination of the powers of notaries by the central government is used. At the same time, the constitutional and legal norms of group «B» establish the specific status of notary bodies, emphasize the special role of the notary in the system of state bodies, or distinguish notary bodies from among other bodies and institutions as independent and independent.

In the article, the author considered the main provisions of the constitutions of European countries,

which determine the peculiarities of the legal status of a notary public. It has been established that the issue of the legal status of a notary is regulated in the most detailed manner in the state in which the notary is included in the judiciary (the Greek Republic). However, in other countries there is also a practice of providing for constitutional and legal provisions that determine the special and independent status of notary bodies (for example, in Slovenia). In countries with a federal system or with a high level of decentralization, there are cases where the legislator emphasizes the special importance of the notary institution and its national significance in constitutional norms (for example, Spain, Germany). Of course, the lack of reference in the constitutional norms to notary bodies does not indicate a reduction of its importance in the state. However, it seems that the constitutional and legal norms that determine the specific status of notary bodies, especially in the case of granting notaries a wide range of powers, are quite appropriate, as they can not only emphasize the importance of the notary as an independent institution, but also clearly define its place in the system of state bodies and institutions operating in the state.

It was concluded that the constitutional and legal norms, which define the legal status of the notary and/or notary bodies, are usually associated with the presence of a public component in notarial activity, the legally defined connection of the notary with the state, and a wide range of powers of notaries. It has been established that all the above-mentioned three aspects are characteristic of the Ukrainian notary as well. The discrepancy between practice and theory, which consists in the practical application by notaries of the principle laid down in Art. 19 of the Constitution of Ukraine. In addition, the constitutional and legal norm could emphasize the independence and independence of the notary institution and become the basis for the introduction at the level of criminal law norms of the prohibition of interference in notarial activities.

Keywords: *notary, legal status, constitutional and legal norms, notarial activity, powers, notary bodies.*

УДК 336.77:338.43:94 (477) «312»
DOI: 10.31733/2078-3566-2022-4-72-77

Дмитро СЕЛІХОВ[©]
доктор юридичних наук, доцент
(Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна)

ДІЯЛЬНІСТЬ ЗЕМСЬКИХ КАС ДРІБНОГО КРЕДИТУ В ГУБЕРНІЯХ НАДДНІПРЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ: ІСТОРИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

Проаналізовано процес підготовки відповідних правових актів, які в роки столипінської аграрної реформи були покладені в основу функціонування земських кас дрібного кредиту. Беручи до уваги той факт, що основні ідеї земського кредиту, метою якого було забезпечення дрібних товаровиробників обіговими коштами, були сформульовані задовго до роботи так званої «Особливої наради з потреб сільськогосподарської промисловості» та її місцевих комітетів у губерніях і повітах, автор обґрунтував висновок про наявність зацікавленості широких верств населення у розширенні установ дрібного кредиту, залучивши до нього земські органи місцевого самоврядування. Суттєвим, якщо не вирішальним, фактором підвищеної уваги урядових кіл до проблем реформування усіх сфер суспільного життя було загострення соціальних протиріч в країні, які знайшли своє відображення у відомих подіях 1905–1907 років. Не випадково ж проєкт зразкового статуту було розроблено за пропозицією низки місцевих комітетів про потреби сільськогосподарської промисловості, значна частина складу яких мала безпосередній стосунок до органів земського самоврядування. Той факт, що основні ідеї проєкту зразкового статуту, розробленого у 1904 році, знайшли своє втілення в остаточному варіанті цього статуту, ухваленого міністром фінансів у 1906 році, зайвий раз свідчить про бажання уряду якнайшвидше розширити можливості безпосередніх товаровиробників, що найчастіше належали до непривілейованих станів, адже частина земців, що належала до привілейованих станів тогочасного суспільства, мала доступ до довгострокового банківського кредиту, а тому особливої активності у справі земського дрібного кредиту не виявляла.

Ключові слова: *земство, земські каси, дрібний кредит, Російська імперія, Наддніпрянська Україна, законодавство.*

© Д. Селіхов, 2022
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-2180-1010>
dmitry.selihov1969@gmail.com